

МАЛОВІДОМИЙ ФАКТ З БІОГРАФІЇ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ

Вивчаючи документи з Архіву ОУН у Києві про підготовку II Великого Збору ОУН, натрапив серед іншого на фрагмент листування члена Проводу українських націоналістів (ПУН), одного з головних ідеологів організації Миколи Сціборського з відомим українським літератором, істориком літератури та літературним критиком Остапом Грицаєм. Ці листи згодом були опубліковані. Як відомо, уповноваженим по підготовці II конгресу ОУН полковник Коновалець призначив Ярослава Стецька. Але, враховуючи те, що Стецько на той час був ще зовсім молодою людиною (йому було лише 26 років), Євген Коновалець просив Миколу Сціборського йому в цьому допомагати. У листі до Миколи Сціборського від 18 січня 1938 р. Євген Коновалець наголошував: “Справа скликання збору мусить бути висунена на перший плян. Речинець осіні невідкличний. Мусите тому Вашим авторитетом і Вашою активною допомогою бути помічним Уповноваженому при підготовці. Прошу там для цієї справи мобілізувати всі сили... На Уповноваженого назначив я людину, що дає гарантії, що справа буде вести солідно. Треба одначе їй допомогти”¹.

Одною з форм підготовки до конгресу була публікація спеціальних альманахів, в яких подавалися статті про нагальні завдання націоналістичного руху. Микола Сціборський звертався до відомих українських політиків, громадських діячів, військових, науковців, які симпатизували ОУН, з проханням написати відповідні статті до альманаху. З такою пропозицією він написав листа і до Остапа Грицяя, який тоді жив у Відні. Грицяй в листі від 31 листопада 1937 р. відповів Миколі Сціборському: “...В тім моїм листі я, відгукуючись на Ваше перше письмо до мене, зазначив, що я дістав його щойно 10.XI, та що тому не можна мені ніяк виготовити бажаної Вам статті на тему: «Націоналізм в зах[ідно]-укр[аїнській] літературі» до д[ня] 1.XII, бо це на таку тему рішуче закороткий час. І я прохав Вас у тім моїм листі зволити ласкаво продовжити мені реченець виготовлення тієї статті до д[ня] 25.I.1938 р[оку], з тим, що поки що я обмежую завдану мені Вами тему до характеристики «Вістниковської квадриги» (Маланюк, Ольжич, Мосендз і О. Теліга)”².

Микола Сціборський надіслав Остапові Грицяю лист від 9 грудня 1937 р., в якому пише про своє ставлення до відомих українських літераторів Євгена Маланюка та Олени Теліги. Зокрема, він висловлює сумніви щодо щирості їхнього захоплення ідеями українського націоналізму у своїй творчості. Поміж іншими закидами Сціборський пише про Олену Телігу таке: “В уенерівському оточенні поглинена й Теліга. Щобільше, вона є засадничим противником нашого Руху, і не так давно, запрошена уенерівцями до Парижу на виклад, робила супроти нас публічні випадки”³. Цього листа, як зазначалося вище, датовано 9-тим грудня 1937 р., отже, якщо Сціборський пише “не так давно”, то поїздка Теліги до Парижа імовірно мала статися десь у середині – другій половині 1937 р.

В історичній літературі, присвяченій Олені Телізі, нам не вдалося відшукати бодай якоїсь інформації не тільки про поїздку відомої української поетки до Парижа,

¹ Архів ОУН у Києві. – Фонд Євгена Коновальця (лист Є. Коновальця до М. Сціборського від 18 січня 1938 р.).

² Черченко Ю. Листування Остапа Грицяя з чільними діячами ОУН // Загартована історією: Ювіл. зб. на пошану проф. Н. І. Миронець з нагоди 80-ліття від дня народження. – К., 2013. – С. 324.

³ Там само. – С. 327.

а й взагалі про її перебування в інших європейських країнах, крім Польщі та Чехо-Словаччини. Не знайшли ми жодної інформації про цю поїздку Олени Теліги до Франції й в українській тогочасній періодиці, що публікувалася в еміграції.

Слова Миколи Сціборського викликають певний подив тому, що вони суперечать традиційній тезі про те, що Олена Теліга після початку співпраці з Дмитром Донцовим відходить від емігрантських кіл, пов'язаних з політичним табором колишніх діячів УНР. А вже в листі Миколи Сціборського так і написано: “запрошена уенерівцями до Парижу”. А от у спогадах людей, які близько знали Олену Телігу в середині 1930-х рр., йдеться про те, що вона була палкою прихильницею ідей українського націоналізму, особливо після знайомства з Дмитром Донцовим. Про це, зокрема, згадувала її близька приятелька Наталя Лівницька-Холодна. Вона писала, що приблизно з 1934 р. Олена Теліга перестала відвідувати громадські заходи, які проводили симпатичні еміграційного уряду УНР у Варшаві та організації й установи, з ним пов'язані⁴.

Надія Миронець зазначала, що розрив Олени Теліги з Наталією Лівницькою-Холодною та варшавською групою літераторів, які об'єднувалися навколо альманаху “Ми”, відбувся взимку 1934 р., коли вийшла друга книга “Ми”. В цій книзі побачила світ різка стаття Андрія Крижанівського з нападками на Донцова. Та й поезія Олени Теліги в цій статті була піддана жорсткій і необ'єктивній критиці. Олена Теліга перестала з'являтися в тих місцях, де бувала Н. Лівницька-Холодна і всі, хто підтримував уряд УНР в екзилі, і схилилася до ОУН, яка була в опозиції до табору УНР. О. Теліга вела активну роботу в Українській студентській громаді, яка теж бойкотувала уряд УНР в екзилі та установи й організації, що цей уряд підтримували⁵.

А згодом Олена Теліга почала співпрацювати з культурною референтурою ПУН. На думку дослідників, це сталося в грудні 1939 р., коли подружжя Олена та Михайло Теліги переїхали до Кракова⁶. Олена Теліга була добре знайома з керівником культурної референтури ПУН Олегом Ольжичем та його помічниками Олегом Лашенком та Олегом Штулем.

Тому викликає сумніви як факт запрошення Олени Теліги “уенерівцями” для виступу з лекціями до Парижа в 1937 р., так і те, що вона могла це запрошення прийняти. У 1937 р. (15 червня) Олена Теліга виступала в Українській студентській громаді у Варшаві з рефератом (відчитом) “Сила через радість”, який пізніше було опубліковано у “Вістнику” (1937. – Кн. 9. – С. 649–659)⁷. А в листі до Ксенії Світлик від 3 серпня 1937 р. вона згадує, що пише новий реферат. Олена Теліга скаржиться на стан здоров'я, що заважає роботі: “Тепер почуваю себе такою слабою, що не можу навіть читати багато, а це мені потрібно для задуманого реферату”⁸. Імовірно це був реферат “Сліпа вулиця (Огляд жіночої преси)”, з яким Олена Теліга виступала в тій-таки ж Українській студентській громаді у Варшаві в лютому 1938 р. А може,

⁴ *Лівницька-Холодна Наталя*. Спомин про короткий період життя Олени Теліги // Олена Теліга. Листи. Спогади / Упоряд. Н. Миронець. – 2-е вид., випр. – К., 2004. – С. 258.

⁵ *Миронець Н.* “І злитись знову зі своїм народом» // Олена Теліга. О краю мій... Твори, документи, біографічний нарис. – 2-е вид., випр. і допов. – К., 2006. – С. 364–365.

⁶ Там само. – С. 374.

⁷ Там само. – С. 97–108.

⁸ Олена Теліга. Листи. Спогади. – С. 201.

йдеться і про реферат, про який згадував Микола Сціборський? В усякому разі, важко собі уявити, що така поважна особа, як Сціборський, міг би вигадати цей епізод або переплутати Олену Телігу з ким-небудь іншим. Тим паче, що Остап Грицай тоді міг це легко перевірити. Перевірити, чи їздила Олена Теліга до Парижа в 1937 р., можна було б, дослідивши документи Міністерства закордонних справ Франції за ці роки. Адже для поїздки до Франції, очевидно, їй довелося б просити візу у французькому посольстві у Варшаві. Але, на жаль, поки що такі матеріали нам невідомі.

Юрій Черченко (Київ)

ЗАГУБЛЕНА СТАТТЯ ВАСИЛЯ ДУБРОВСЬКОГО “БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ І ТУРЕЧЧИНА: (З ПРИВОДУ СТАТЕЙ ПРОФ. ЯНА РИПКИ)”

Василь Дубровський (1897–1966), український учений і громадський діяч, добре відомий науковому загалові. Дослідники писали про його творчість, а праці перевидавалися¹. Не будемо тут докладно звертатися до життєвого й творчого шляху цього історика, про що можна знайти відомості в науковій літературі. Зупинимось лише на тих віхах його біографії, що безпосередньо стосуються його праці над загубленою статтею про Богдана Хмельницького та Османську імперію, текст якої зараз готується до друку з належними текстологічними й ситуативними коментарями. Адже інтригуюча інформація про зміст цієї праці цікавить дослідників епохи Хмельниччини майже сім десятиліть.

Машинописні й рукописні чернеткові фрагменти статті Василя Дубровського “Богдан Хмельницький і Туреччина: (з приводу статей проф. Яна Рипки)” дійшли до нас у збірках Центрального державного історичного архіву, м. Львів, у фонді Наукового товариства ім. Шевченка². Дослідник вивчав тему приблизно з 1929 р. до 1942–1944 рр., і сьогодні ці тексти слід оцінювати як пам’ятку української історіографії.

Працюючи в Чернігові та Харкові у 1920-х – на початку 1930-х років, Дубровський був водночас співробітником Історичної секції ВУАН і підтримував тісні

¹ *Биковський Л.* Василь Дубровський: (1897–1966) // Український історик. – Нью-Йорк; Мюнхен, 1966. – Ч. 1–2. – С. 92–97; *Матяш І.* Василь Дубровський // Історіографічні дослідження в Україні. – К., 2003. – Вип. 12. – С. 384–405; *Коваль О., Матяш І.* Українські архівісти: Біобібліографічний довідник. – К., 1999. – Вип. 1: (XIX ст. – 1930-ті рр.). – С. 126–129; *Кочубей Ю. М. В. В.* Дубровський (1897–1966) як сходознавець. – К., 2011; *Курас Г.* Хотів одного – бути вільним: До 40-ліття від дня смерті проф. Василя Дубровського // Свобода. – 2006. – Ч. 43. – 27 жовт. – С. 9, 23; *Ясь О.* Дубровський Василь Васильович // Енциклопедія історії України. – К., 2004. – Т. 2. – С. 489. З-поміж більш ніж десяти статей про Дубровського Віри Казимір див., напр.: *Казимір В.* Діяльність В. Дубровського на чолі харківської “Просвіти” (1941–1943) // Сіверянський літопис. – Чернігів, 2011. – № 6. – С. 96–103.

² Центральный державный историчний архів, м. Львів (далі – ЦДАЛ). – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 1318. Див.: *Федорук Я. О.* Стаття Василя Дубровського “Богдан Хмельницький і Туреччина: (з приводу статей проф. Яна Рипки)”: фрагменти з архіву // XX сходознавчі читання А. Кримського: Тези доповідей міжнар. наук. конф. (Київ, 17–18 червня 2016 р.). – К., 2016. – С. 21–22.